

CONTRIBUȚIA REVISTEI „UNIREA FEMEILOR ROMÂNE” (1909—1916) LA DEZVOLTAREA MIȘCĂRII FEMINISTE ROMÂNEȘTI

de MARIA HUMINIC-TECLEAN

Începuturile mișcării feministe, atât la noi, cât și pe plan internațional, sînt strîns legate de epoca modernă a istoriei, de epoca rededeptării naționale, de formare a statelor naționale. Interesul pentru problemele referitoare la rolul femeii în familie și în societate și-a găsit expresia elocventă în apariția unor publicații specifice mișcării feministe din România. La Iași, la 24 ianuarie 1909 s-a înființat Societatea „Unirea Educatoarelor Române”, al cărei organ de publicitate a fost revista „Unirea femeilor române” (1909—1916). Suflul și energia Societății și revistei citate au fost profesoarele Tereza și Eleonora Stratilescu, autentice vibrații spirituale în Iași de altădată¹.

Revista și-a luat drept motto cunoscutele cuvinte: „Unire în cuget, unire în simțiri”. Scopul Societății și al revistei a fost enunțat în articolul *Ce dorim noi* din nr. 1 al publicației, comitetul fondator precizînd: „...din Iași pornește după o jumătate de veac (de la Unirea Moldovei cu Țara Românească — *n.n.*) o mișcare de unire, de înfrățire, de înțelegere între toate româncele de pe întregul pămînt românesc, iar prezenta publicație are tocmai menirea să slujească de fir conducător întru realizarea acestui scop”. „Chiar dacă viața noastră întreagă s-ar petrece în pregătirea terenului, în organizarea numai a Societății ce am înființat, tot vom muri cu conștiința împăcată că am făcut și noi ceva pentru neamul nostru” — iată o frază definitorie a conștiinței datoriei patriotice. „Noi nu vom culege poate roadele muncii noastre, dar dorim ca măcar generațiile viitoare să ajungă la majorat”, căci „lucrăm mai mult pentru viitor decît pentru prezent”.

Statutele Societății „Unirea Educatoarelor Române”² își propuneau următoarele scopuri: sprijinirea „educațiunii fetelor române în direcțiuni practice”, sprijinirea și încurajarea „industriilor casnice”, educarea în spiritul că „toate muncile oneste sînt... onorabile, iar noblețea nu există alta decît cea morală”, ridicarea nivelului cultural al femeilor.

Un capitol interesant al statutelor este cel în care se enunță îndatoririle membrilor Societății: „Prima datorie a fiecărei membre este propaganda, scopul Societății fiind mai presus de toate a deștepta conștiința femeilor și interesul lor viu pentru educația sexului lor. Orice membră... să aducă Societății cel mai puțin cite o membră nouă pe trimestru. A doua datorie este de a da ea însăși cît va putea mai mult interes material și moral educației fetelor și stabilirii lor în viață”.

În 1915 revista a reluat discuția despre ideile fundamentale care au stat la baza Societății „Unirea Educatoarelor Române”, sintetizîndu-le astfel: a) „deșteptarea și unirea culturală a tuturor femeilor române din toate păturile poporului nostru și de pretutindeni”, b) „ridicarea și emanciparea economică a femeii române prin reînvierea și perfecționarea științifică a industriilor casnice”.

¹ Elena Bogdan, *O vibrație spirituală autentică în lașul de altădată: Tereza Stratilescu*, în „Cercetări istorice”, trim. IV, Iași, 1973, p. 253.

² Fondurile Societății se formau din cotizații anuale ale membrilor, din donații, venituri provenite din conferințe cu plată și din serbări, din abonamente la revista „Unirea femeilor române”.

Deci, scopul Societății și revistei se definea ca o ridicare socială și economică a femeii române prin cultură. În acel an, 1915, Societatea propunea unirea tuturor Societăților feminine din țară în vederea împlinirii scopului mai sus citat.

Tematica revistei „Unirea femeilor române”³ este deosebit de bogată și variată, de multe ori inedită prin sensurile sociale majore ale problemelor. Un impresionant grupaj de materiale are ca problematică *femeia*, considerată ca „un fenomen al vieții sociale de care trebuie ținut seamă” (Eleonora Stratilescu). Revista a dezbătut, în acest sens, interesante aspecte din țara noastră privind integrarea femeilor în societate: rolul femeii în complexul relațiilor sociale (de Eleonora Stratilescu), starea juridică și socială a femeii (de A. A. C. Sturza), despre feminsim, rolul femeii în problemele păcii (de Maria C. Buțureanu), cultura universitară pentru femei (de prof. I. Simionescu) etc.

Un binemeritat omagiu este adus de Eleonora Stratilescu femeilor anonime care, în istoria noastră, s-au remarcat prin activități pe plan social, literar și artistic: „Numai întâmplător și foarte sumar aminteste istoria pe acele femei extraordinar de bune sau de grozave care au jucat rol determinant în viața poporului lor; și astfel foarte ades se trece sub tăcere existențe foarte importante, femei care fără să fi luat parte în viața publică au ajutat-o totuși în mod considerabil, ele însele mulțumindu-se a face binele fără a face caz de această activitate a lor”⁴.

Cu mândrie patriotică, A. A. Sturza sublinia că România, în comparație cu alte țări, are un punct de vedere înaintat în problemele emancipării femeii, putând aduce o importantă contribuție și pe plan internațional: „România... a trecut chiar înaintea altor țări în executarea unor măsuri atingătoare de starea femeii, ca de pildă instrucțiunea publică egală la toate gradele pentru ambele sexe, accesibilitatea multor funcțiuni publice, exercițiul legal al medicinii, profesoratului, farmaciei, meseriilor și aproape chiar a baroului... România nu poate rămâne străină de mișcarea feministă care zguduie lumea occidentală și ni se pare chiar că dînsa este menită a juca un rol în soluționarea acestei dezbateri”⁵.

Același autor concluzionează elocvent că „nu este de ajuns ca femeia să fie tovarășa bărbatului în familie, ea trebuie să fie tovarășa bărbatului și în stat”. Afirmția este susținută prin cererea îndeplinirii unui larg program din 12 articole, a căror esență era: modificarea codurilor românești în favoarea femeii, „suprimarea incapacității civile a femeii măritate”, egalitatea drepturilor mamei cu acele ale tatălui în privința copiilor, cercetarea paternității, „extensiunea drepturilor femeii pentru tutelă”, „neafirmarea economică a femeii măritate”, „aplicarea legală a principiului la o muncă egală, un salariu egal”, admiterea femeilor în carierele zise liberale (avocat, notar etc.), admiterea femeilor în tribunalele de comerț etc.⁶.

În acțiunea de emancipare era absolut necesară și lupta împotriva prejudecăților referitoare la rolul social al femeii. Ella Negruzzi afirmă că „nu asuprirea legii a împiedicat pe femei să se emancipeze..., ci obiceiurile și convențiunile sociale-le-au ținut și le țin în parte încătușate și neactive”. Femeia română a avut totdeauna un puternic simț social, calități deosebite (inteligență, inimă excelentă, mîndrie) și de aceea Ella Negruzzi își exprimă credința că „femeia română bine educată din toate punctele de vedere ar fi cu mult superioară femeilor din occident și ar fi factorul moral cel mai necesar la dezvoltarea țării noastre”⁷.

Pentru o instruire superioară a femeii pleda și prof. I. Simionescu, care demonstrează că: „Femeia are nevoie de cultură, de cultură solidă, superioară, nu numai pentru participarea ei la viața socială, dar și pentru creșterea și educarea copiilor — viitori oameni culti ai țării, pentru răspîndirea cunoștințelor în rîndul celorlalte femei, a poporului în general”. Autorul remarcă avîntul dat de revista „Contemporanul” problemei mișcării feministe, recunoscînd rolul înaintat al publicației: „perioada celor dintîi înscrieri mai numeroase la universitatea din Iași corespunde vîntului de independență, de cultură individuală, de protestare contra nedreptăților sociale, pornit și întreținut cîva vreme cu mult succes și cu însemnate

³ În primii trei ani revista a apărut cu cîte 4 și 5 numere pe an, apoi, începînd din 1912, devine lunară.

⁴ Revista „Unirea femeilor române”, an. I, nr. 4, 25 dec. 1909, p. 283.

⁵ Ibidem, an. II, nr. 4, dec. 1910, p. 355.

⁶ Ibidem, an. III, nr. 3, iunie 1911, p. 270.

⁷ Ibidem, an. IV, nr. 6—7, iunie-iulie 1912, p. 312, p. 314.

urmări de către revista CONTEMPORANUL și cei din jurul ei”⁸ și astfel „brazda trasă... a fost continuată”.

Despre „rostul femeilor în chestia păcii”, Maria C. Buțureanu — cunoscută institutoare, publicistă și ferventă feministă din Iași — afirma cu siguranță că „mamele vor fi acelea care vor scăpa omenirea de cea mai grozavă plagă : războiul. Despre această influență binefăcătoare să nu ne îndoim... La toate congresele de pace ele și-au avut reprezentanții lor. Femeile socialiste mai cu seamă fac o propagandă foarte stăruitoare”⁹.

În legătură cu această temă, a păcii și a războiului, revista publică în 1915 un articol-manifest al Ecaterinei Arbore intitulat : *S-a sfârșit cu credințele vechi*. Sint dezvăluite monstruozițiile războiului mondial, măcel în care sint aruncate „reciproc națiuni care vorbesc aceeași limbă, care au avut aceleași credințe”, societatea capitalistă exploatănd „cuvîntul sfînt de libertatea națiunilor”. Autoarea era convinsă că războiul trebuia să aducă și pieirea, „rînd pe rînd, chiar a bazelor societății capitaliste”, iar în locul acesteia „să se facă o nouă alcătuire socială”. Exprimîndu-și încrederea totală în rolul istoric al clasei muncitoare, Ecaterina Arbore încheia minunatul său articol astfel : „clasa care pînă acum a muncit și a produs tot ce a fost produs de omenire, în toate națiunile, clasa care pînă acum n-a domnit niciodată, clasa muncitoare... s-a dezvoltat în societatea capitalistă... are o nouă concepție socială, o nouă filozofie, un nou ideal, o nouă credință : socialismul. Și această nouă credință, astăzi credința întregului proletariat mondial, va fi mîine credința omenirii întregi. Altă soluție, altă scăpare pentru omenire eu nu văd”¹⁰.

Scopul publicării atîtor studii despre femeie, despre corelația dintre ea și problemele societății, a fost ca pornind de la considerarea noțiunilor de *bărbat* și *femeie* „despre coordonate înlăuntrul noțiunii de om”, femeia română „să cîștige o înțelegere a ființei ei însăși mai întîi ca individ sufletesc și apoi ca factor social”. Eleonora Stratilescu concluzionează că și la noi a început „acea trezire a conștiinței sociale, acea maturizare a personalității morale a femeii române”, dar aceasta trebuie „să se silească să contribuie, prin rodnică activitate, la ridicarea materială și culturală a țării”. Cu un înalt grad de responsabilitate civică, autoarea preciza că „este absolută necesitate *națională* (sublinierea aparține autoarei — *n.n.*) ca vremea pierdută să fie utilizată cu folos, ca orice viață de femeie să fie măcar încît de mică măsură utilă binelui public”¹¹.

Un mare număr de articole din revista „Unirea femeilor române” este dedicat dezbaterilor privind educația intelectuală, morală și fizică a copiilor, punîndu-se un deosebit accent pe relațiile : părinți-copii-educație, școală-părinți, școală-societate. Pentru deplina informare în aceste domenii a cititoarelor revistei, articolele oferă atît cunoașterea situației din țara noastră, cît și unele experiențe și concepții înaintate ale unor intelectuali, pedagogi, sociologi și scriitori de peste hotare.

Cunoscuta profesoară din Iași Emilia Humpel releva că cheia problemei educației nu constă numai „să faci din orice copil un om cînstit, iubitor de adevăr și de dreptate... statornic, harnic”, ci, mai ales, educatorii (părinții, școala, societatea, literatura etc.) să realizeze „raportul individului cu omenirea, pozițiunea sa în totalitatea existenței”, punînd preț pe o aspirație modernă, ce o numește „incontestabila tendință spre pace”¹².

Articolele surorilor Stratilescu, ale soților Maria și Const. Buțureanu pe teme de educație sint nu numai adevărate lecții de pedagogie și psihologie, dar în ele străbat și note critice la adresa organizării învățămîntului pentru fete, domeniu în care statul nu rezolvase nici un buget echitabil, nici numărul de școli și profesori, nici o îndrumare „în cariere practice” a fetelor. Demonstrînd că „școala are menirea cea mai frumoasă și mai sfîntă”, că „educațiunea a încetat a fi numai o afacere casnică, a devenit o problemă de interes general”, că „astăzi nu mai contestă nimeni influența socială ce exercită femeia asupra omenirii întregi direct și indirect : direct asupra fiilor și bărbaților ; indirect prin obiceiurile ce iau naștere sub acoperămintul casnic”, Maria C. Buțureanu aducea sub ochii cititoarelor un adevăr zguduitor :

⁸ Ibidem, an. III, nr. 7, sept. 1911, p. 298.

⁹ Ibidem, an. VII, nr. 2, febr. 1915, p. 96.

¹⁰ Ibidem, nr. 1, 24 ian. 1915, p. 37.

¹¹ Ibidem, an. III, nr. 1, 24 ian. 1911, p. 11—15.

¹² Ibidem, an. II, nr. 3, iunie 1910, p. 185.

„Adevărata și marea cauză a tuturor relelor societății se știe că-i *starea rea economică* (sublinierea aparține autoarei — *n.n.*), de la care depinde și chestia educației“¹³.

În 1911, Tereza Stratilescu afirma — în legătură cu disproporția bugetului cheltuit pentru învățământul teoretic (7 milioane și jumătate lei) cu cel pentru învățământul practic (2 milioane și jumătate lei), cu disproporția dintre numărul băieților și al fetelor în școlile de agricultură, comerț, meserii — că este necesară „o reformă în favoarea educației practice, care trebuie să aibă în școală un loc egal cu educația teoretică“¹⁴, un loc egal pentru ambele sexe. Continuând ideea, Eleonora Stratilescu dezvăluia faptul că: „Din cauza inferiorității profesionale, femeia din popor... devine prada capitalismului modern care exploatează pe toată lumea, dar mai ales pe femeie“¹⁵.

Despre condițiile grele de trai ale poporului, ale copiilor mai ales, revista „Unirea femeilor române“ a publicat în 1915 un serial de articole ale medicului primar Ioan M. Dinescu de la Spitalul de copii „Cuza-Vodă“ din Ruginoasa. La întrebarea „ce este copilul românesc?“ autorul dă un răspuns de un realism tragic impresionant: „Sînge din sîngele strămoșilor, încărcat cu atîtea virtuți și făurit de vitregia vremurilor, trup din trupul celor șase milioane de țărani, cu mijloacele de trai legate de voia climatului, cu ani deși de foamete, nedreptățiți prin împărțirea proprietății, care i-a dus în cea mai neagră mizerie; trup din trupul celor 96% muncitori robiți; sănătate din sănătatea împrimejduită de atîtea localuri neigienice, de foamea cronică... suflet din sufletul rămas încă curat la țară, minte din mintea ignorantă și superstițioasă a celor 80% neștiutori de carte... Cine e acela, care văzînd acest pericol național nu va striga? Destul cu nepăsarea voastră, ați făcut din țară un spital de 3.750.000 bolnavi...“¹⁶.

Puternice accente social-politice se desprind și din curajoasele interpelări adresate de dr. Ioan M. Dinescu statului de atunci: „Unde îți este, legiuitor, protegierea ta legală? Unde îți este, stat, prevederile tale sociale? Unde îți este asistența medicală, pe care ești dator să o dai poporului tău? Pentru ce te străduiești tu, mamă românească, să dai un fiu, pe care mediul social ți-l omoară? Aceasta ți-e menirea ta, mamă românească, în această țară, să îngropi numai fii în fiecare an și să uzi cu lacrimi tot morminte proaspete? E trist, dar adevărat! Căci vocea celor 120 000 copii, pe care îi lăsăm să moară pe fiecare an, este prea puternică pentru a nu mișca și pietrele Carpaților“¹⁷. În aceeași idee, Eleonora Stratilescu a adresat monarhiei cuvinte de amară ironie privind unele preocupări ușoare în contrast cu tragismul vieții poporului: „Maiestate și altețe regale! Sînt frumoase florile pe care le pictați, dar țara noastră nu-i numai trandafiri și aurii spice de grîu! E multă nevoie și mult necaz! Ne mor copiii — 120 000 în fiecare an, că n-avem cu ce-i hrăni și cu ce-i căuta de boli“¹⁸.

În ciclul „lașul periferic și nevoile lui“ au apărut articole ale Terezei Stratilescu, scrise în urma vizitelor făcute în „mahalalele“ orașului. Constatările făcute vizează nu numai viața grea a locuitorilor de la marginea orașului, care se desfășura în locuințe insalubre, dar mai ales lipsa de preocupare a edililor pentru sistematizarea, igienizarea străzilor, cu maidane și mlaștini — adevărate focare de infecție. În unele pagini, Tereza Stratilescu își exprimă, timid încă, încrederea în viitor: „Două puncte importante răsar în evidență, unul reprezentînd trecutul: Biserica Frumoasa, altul privind viitorul: atelierele C.F.R. (Nicolina — *n.n.*) care vor reuși poate să facă vreedată aici o mahala de muncitori civilizați, luminați și cu o stare materială decentă“¹⁹.

De asemenea, revista a publicat un serial de articole cu amintiri despre Iași sec. al XIX-lea, articole scrise de Dim. C. Moruzi. Dintre acestea, se rețin informațiile documentare despre unele clădiri-monumente istorice ale orașului, despre înfățișarea unor străzi vechi, despre unele evenimente petrecute în oraș, despre oameni cunoscuți ai orașului etc.

¹³ Ibidem, an. I, nr. 4, 25 dec. 1909, p. 228—230.

¹⁴ Ibidem, an. III, nr. 5, oct. 1911, p. 431.

¹⁵ Ibidem, an. IV, nr. 10, oct. 1912, p. 502.

¹⁶ Ibidem, an. VII, nr. 1, 24 ian. 1915, p. 26—27.

¹⁷ Ibidem, nr. 2, febr. 1915, p. 67.

¹⁸ Ibidem, nr. 6, iunie 1915, p. 283.

¹⁹ Ibidem, an. IV, nr. 4, aprilie 1912, p. 204.

Un material documentar, de primă importanță pentru muzeografie, îl constituie articolul Terezei Stratilescu despre palatul de la Ruginoasa, reținând o propunere a autoarei (în momentul respectiv, în palat era organizat un spital pentru copii) : „un lucru parcă ar mai trebui : o cameră mobilată cu obiecte de ale lui Cuza Vodă, cum va fi fost una pe cînd trăia el ; cît de mică, dar să fie acolo, închisă, să tresalte inima trecătorilor pe lîngă ușa ei. Se datorește așa ceva marelui dispărut și ar fi un element educativ pentru cei vii”²⁰. Dorința aceasta va fi în curînd realizată : întregul palat al domnitorului Al. I. Cuza este restaurat și va fi organizat un mare muzeu memorial, închinat vieții și activității celui ce rămîne un simbol al Unirii de la 1859.

Revista „Unirea femeilor române” a publicat, în mai multe numere, informații despre activitățile societăților culturale, a asociațiilor feministe din București și din Transilvania. „Noi am dorit... ca această publicație să servească de legătură între româncele din toate părțile”. De aceea, redacția a trimis un număr de reviste în mod regulat și gratuit în toate provinciile românești, solicitînd colaborarea la revista ieșeană și a publicistelor din București, din Transilvania.

Astfel, revista „Unirea femeilor române” se înscrie, prin ce are ea mai bun, în curentul general-democratic al mișcării feministe de la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul secolului nostru, pledînd pentru emanciparea femeii și mai ales pentru ridicarea nivelului cultural al ei, al educației cetățenești a femeilor — factor social important în progresul societății românești.

LA CONTRIBUTION DE LA REVUE „L'UNION DES FEMMES ROUMAINES” (1909—1916) AU DÉVELOPPEMENT DU MOUVEMENT FÉMINISTE ROUMAIN

R é s u m é

Les débuts du mouvement féministe chez nous, comme au plan international, sont étroitement liés à l'époque moderne de l'histoire, à l'époque du réveil national, à la formation des états nationaux.

L'intérêt pour les problèmes relatifs au rôle de la femme en famille et en société a trouvé son expresse éloquent dans l'apparition des publications spécifiques au mouvement féministe de Roumanie. A l'assy, le 24 janvier 1909, a été fondée la Société „L'Union des Educatrices Roumaines” dont l'organe de publicité a été la revue „L'Union des Femmes Roumaines” (1909—1916). L'âme et l'énergie de la Société et de la revue cites ont été les professeurs Tereza et Eleonora Stratilescu, authentiques vibrations spirituelles dans le lassy d'autrefois.

La thématique de la revue „L'Union des Femmes Roumaines” est particulièrement riche et variée, maintes fois inédite par les sens sociaux majeurs des problèmes traités ; c'est ainsi que la revue débat : le rôle de la femme dans le complexe des relations sociales, l'état juridique et social de la femme avec un programme de revendications, le rôle de la femme dans les problèmes de la paix, le rôle de la femme dans notre histoire au long des siècles, la culture des femmes, les problèmes de l'éducation des enfants, etc.

La revue „L'Union des Femmes Roumaines” compte, par ce qu'elle a de meilleur, dans le courant général-démocratique du mouvement féministe de la fin du XIX-siècle et du début de notre siècle, plaidant pour l'émancipation de la femme et surtout pour l'amendement de son niveau culturel, de l'éducation civique des femmes — facteur social important dans le progrès de la société roumaine.

²⁰ Ibidem, an. VII, nr. 5, mai 1915, p. 210.